

סימן לו

מספר הפעמים שיש להזמין את הנתבע

ראשי פרקים

א. ג הזמנות שתי הזמנות או הזמנה אחת

ב. הנוהג למעשה

נדרשנו לשאלת מספר ההזמנות שיש לשלוח לנתבע, ובאם לא יופיע - להתיר לתובע לתבוע תביעתו בבית משפט ולגבות את הוצאות המשפט שהיו לו.

א. ג הזמנות שתי הזמנות או הזמנה אחת

איתא בב"ק קיג, א: אמר רב חסדא, קובעים זמן שני וחמישי ושני, זמנא וזמנא בתר זמנא, ולמחר כתבינן. רב אסי איקלא בי רב כהנא, חזא ההיא איתתא דאזמנה לדינא בפניא ובצפרא. כתיב עלה פתיחא. אמר ליה, לא סבר לה מר להא דאמר רב חסדא קובעין זמן שני וחמישי ושני. אמר ליה, הני מילי גברא דאניס וליתיה במתא, אבל איתתא כיון דאיתא במתא ולא אתיא, מורדת היא. ומבואר בגמרא דכל הדין שמזמינים ג פעמים הוא באופן של מי שאינו בעיר והוא אנוס מלבוא לבית דין, אבל מי שהוא בעיר, מזמינים אותו פעם אחת, ואם לא בא, משמתינן לנתבע. אמנם גירסת הרא"ש (שם ה"ח) שונה, וז"ל:

"... והני מילי גברא דטריד בעבדותיה, אבל איתתא דיתבא בביתא ולא אתיא, מעיקרא מורדת היא."

הרי שהמודד להזמנה ג פעמים או פעם אחת - אם מדובר באיש שהוא טרוד בעסקיו, מזמינים אותו ג פעמים, אבל מי שאינו טרוד, כאשה היושבת בביתה, מזמינים אותה פעם אחת. אולם גירסת הרמב"ם, כגירסא דידן, (וז"ל בהל' סנהדרין כה, ח):

"... קבעו לו בית-דין זמן שיבוא היום ולא בא כל אותו היום, כותבין עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים, כשהיה במדינה ומרד ולא בא, אבל אם היה בכפרים ויוצא ונכנס, קובעים לו זמן שני וחמישי ושני..."

הרי שהמודד להזמנת ג פעמים - היותו במדינה (בעיר) או היותו מחוץ לעיר, דבהיותו בעיר, לא מזמינים אלא פעם אחת. וכך היא הגירסא ברשב"א, וכ"ה גירסת הרמ"ה (מובא בשטמ"ק קיג, א ד"ה וז"ל הרמ"ה), וכן מפורש בדברי המאירי (ד"ה מי שהוא בעיר), וכן פסק המחבר בשו"ע חו"מ יא, א, והרמ"א לא הגיהו.

ומקור הדין דמזמנין ג פעמים הוא מהגמרא מו"ק טז, א: אמר רבא, מנלן

דקבעינן דוכתא ומשדרינן שליחא דבי דינא ומזמנינן ליה לדינא, דכתיב "וישלח משה לקרא לדתן ולאבירים בני אליאב". ומנלן דמזמנינן לדינא, דכתיב: "ויאמר משה אל קורח, אתה וכל עדתך" ... דקבעינן זימנא, דכתיב: "מחר". זימנא בתר זימנא, דכתיב: "קראו שם פרעה מלך מצרים שאון העביר המועד". ופירש רש"י שם (בד"ה זימנא ולהלן), וז"ל:

"זימנא בתר זימנא. דאי לא אתי ההוא זימנא, קבעינן ליה זימנא אחריתי. קראו שם. שמתא, כלומר שמתא לפרעה שהעביר המועד, כלומר, שהעביר אותו מועד ששמו אחר מועד ראשון."

והילפותא מירמיה דבענין הזמנה בתר הזמנה, פירש הריטב"א שם במו"ק, "שציוה הקב"ה על נבוכדנצר לבוא על מצרים להחריבה לזמן נועד, ומצינו שלא בא למועד ההוא, שהרי המצרים ופרעה ועמו שמחים ומעבירים קול שאון שכבר העביר מהם נבוכדנצר המועד, אע"פ שמצינו שלא בא נבוכדנצר למועד, לא כעס עליו הבורא יתברך ולא בטל שליחותו, שהרי אנו רואים שבא על מצרים להחריבה". ובנימוק"י (מו"ק ח,א בעמוה"ר ד"ה מנלן), פירש בענין אחר, וז"ל:

"אל ישמח מלך מצרים בעבור שנבוכדנצר נתן לו זמן להלחם עימו ליום פלוני ולא בא, שאע"פ שהעביר המועד עוד יבוא, וכן היה, שהרי נפלו בידו בזמן שני. נמצא שדרך מלכים הוא להאריך זמנם, וכל-שכן ישראל שדרכיהם דרכי טעם."

וכיון דהילפותא היא מנבוכדנצר, מנין דמזמנינן ג פעמים, הא משם ילפינן שמזמנינן רק פעם נוספת, דהיינו שתי פעמים, וכן משמע ברש"י הנ"ל, ומנלן דמזמנינן שלוש פעמים. והרמ"ה (מובא בשטמ"ק ב"ק קיג,א) רצה לפרש שקובעים זמן ביום שני שיבוא לדין ביום חמישי, ואם לא בא, מזמנינן אותו ליום שני שאחריו, והיינו ב הזמנות. אולם הרמ"ה עצמו כתב דכולהו רבוותא סוברים שמזמנים שלוש פעמים, וילפינן מנבוכדנצר דהעברת המועד פעם אחת, לא מהוה סיבה לנדותו:

"וכי היכי דהעברת מועד בחד זימנא לא הוי חזקה, בתרי יומי נמי לא הוי חזקה עד תלתא זימני, דכל מידי דבענין חזקה לסרבנותא, לא הוי חזקה בבציר מתלתא זימני דומיא דשור המועד."

ב. הנהוג למעשה

לאמור לעיל שדעת כמעט כל הראשונים שיש להזמין ג פעמים רק מי שאינו בעיר, אבל מי שהוא בעיר אף שהוא טרוד בעסקיו, אין מזמנים אותו אלא פעם אחת, וכן פסק המחבר והרמ"א שלא הגיה עליו, א"כ כל מי שהוא בעיר, אין מזמנין אותו אלא פעם אחת. אלא שהתומים (סי' יא, אורים ס"ק ד), לאחר שהביא את מחלוקת הרמב"ם והרא"ש בדין זה, כתב וז"ל:

"ובזה הזמן, לא מבעי אנשים, אפילו נשים, סתם נשים נושאות ונותנות בתוך הבית וטרודים על המחיה וכלכלה, א"כ צריך הזמנה שלושה פעמים, וגריר עלמא בתר דברי הרא"ש, ויש להם על מה שיסמוכו."

והביאו להלכה גם בנתיבות יא, ד (בחידושים). לפי דברי התומים בכל ענין נהוג להזמין ג פעמים. אלא שלענ"ד נראה דכל דבריהם מתיחסים למצב הנהוג בזמנם,

שכאשר אנשים היו טרודים או שלא היו בעיר, לא היה באפשרותם לבוא לבית הדין או להודיע לבית הדין על רצונם להתדיין ולבקש דחייה. אולם בזמננו שהתחדשו אמצעי תקשורת משוכללים, דואר, טלפון ופקס, גם מי שטרוד, יכול להודיע באמצעות הטלפון על אי יכולתו להגיע ולבקש מועד חדש, וכאשר מגיעה אליו הזמנה מבית הדין ואינו מתייחס אליה, בית הדין רשאי לתת ביד התובע כתב סירוב, וזאת כדעת רובא דראשונים הנ"ל.

זאת ועוד - נתבעים רבים מנצלים את העובדה שבית הדין ממתין ג פעמים, ועושים בכך שימוש ציני. הם יודעים שעד הפעם השלישית בית הדין לא יפעל נגדם, והם בזדון רוצים לגרום הטרדה מיותרת לתובע, שיופיע בבית הדין ג פעמים, כשהם רק בפעם השלישית מתייחסים להזמנה, ושולחים עמדתם שרוצים להתדיין בפני בית דין אחר, לפי הכלל שהתובע הולך אחר הנתבע. או במקרים אחרים, בקש נתבע מועד רביעי כדי להביא לו טוען רבני. במועד הרביעי לא יכל הטוען הרבני להופיע וביקש מועד חמישי, ובמועד החמישי ביקש לדון בבי"ד אחר, וכדי בזיון וקצף. בנוהל כזה מרחיקים אנו בידים יהודים שומרי תו"מ שרוצים להתדיין בדין תורה, כשהם יודעים שניתן "להוציא לתובע את הנשמה" עד שיתחיל בכלל הדיון, כששבת הדין מגלה אוזלת יד.

כדי למנוע מצב של זילותא דבי דינא והטרדות מיותרות לתובע, הנהגתי בבית הדין ברמת-גן, שאם נתבע לא מופיע לדיון הראשון, לאחר שבית הדין מברר שאכן התובע קיבל את ההזמנה ולא התייחס אליה, ביה"ד מחליט לאפשר לתובע לתבוע את תביעתו בכל ערכאה שיפוטית שיראה לנכון וכן לגבות הוצאות משפט. אולם בהחלטה נאמר במפורש, שתוקף ההחלטה הוא רק 14 יום ממועד ההחלטה, ובמידה והנתבע ימציא לביה"ד שטר בוררין חתום על-ידו מבית הדין שבאזור מגורי הנתבע או התובע, ההחלטה הנ"ל מבוטלת. וביה"ד דאג להעביר את ההחלטה הן בדואר רשום והן בדואר רגיל, כדי לודא שאכן הנתבע קיבל את ההחלטה, כאשר הודעה זו נשלחת לנתבע פעם נוספת אחרי שבוע ימים.

מסקנות

- א. לשיטת הרא"ש - באיש שהוא טרוד בעסקיו, מזמינים ג"פ, ובמי שאינו טרוד, כגון אשה היושבת בביתה, סגי בהזמנה אחת.
- ב. לדעת הרמב"ם ורוב הראשונים - אם הנתבע בעיר, מזמינים פעם אחת, ואם הוא מחוץ לעיר מזמינים ג"פ.
- ג. דעת התומים דבכל ענין נהגו להזמין ג"פ.
- ד. נראה דבזמן הזה שהתחדשו אמצעי תקשורת משוכללים, סגי בהזמנה אחת, בפרט אם מודיעם לו עוד פעמיים על החלטת ביה"ד לאפשר לתובע לתבוע דינו בערכאות.